

คณิตศาสตร์สำหรับครูผู้สอน

๒๕

คณิตศาสตร์สำหรับครูผู้สอน

ผู้เรียบเรียง: วิชาคณิตศาสตร์
เมื่อพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๐๕

069.09593

ค 146

จ.ค. ๖๘.

อธิบายว่าด้วยหอพระสมุดวชิรญาณ

แล

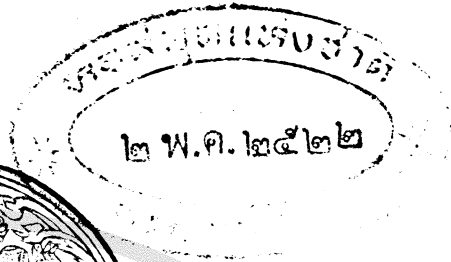
พิพิธภัณฑ์สถานสำหรับพระนคร

ซึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ราชบัณฑิตยสภาจัด

ขึ้น
เมื่อปลาย พ.ศ. ๒๔๖๔

พิมพ์สำหรับขังเงแก่ผู้มาชม

พิมพ์ที่โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร

อธิบายว่าด้วยหอพระสมุดวชิรญาณ

แล

พิพิธภัณฑ์สถานสำหรับพระนคร

ซึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ราชบัณฑิตยสภาจัด

พิมพ์
เมื่อปลาย พ.ศ. ๒๔๖๘

พิมพ์สำหรับขเจงเกผู้มาชม

พิมพ์ที่โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร

เลขที่

069.09593

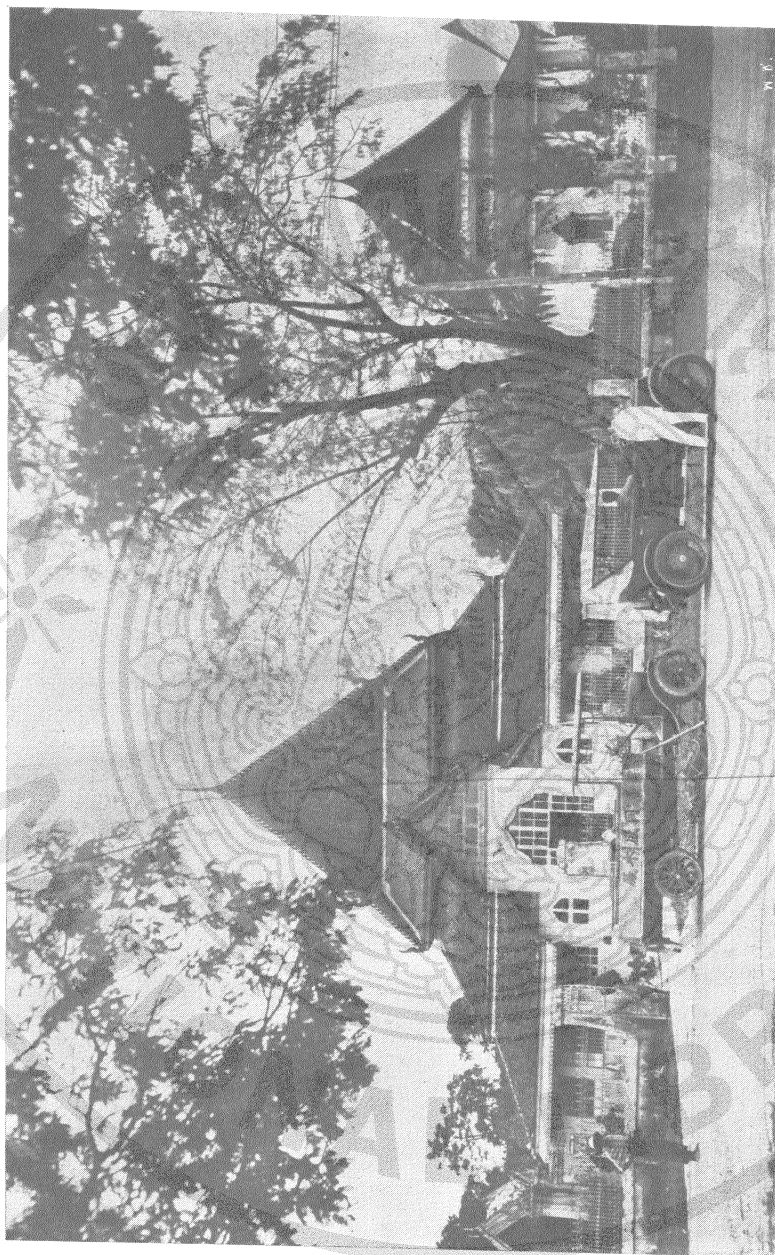
เลขหมู่

0146

เลขที่

2-3m6682

H 9646

พระราชวังบวรสถานมงคล
ซึ่งจัดเป็นหอพระสมุดสำหรับพระมเหสี
ไทย พ. ศ. ๒๔๖๙

สารบัญ

อธิบายว่าด้วยหอพระสมุทวชิรญาณแลพิพิธภัณฑสถาน

สำหรับพระนคร	หน้า ๑
ว่าด้วยการตั้งพิพิธภัณฑสถาน	„ ๓
ว่าด้วยพระราชวังวร ๗	„ ๒
ว่าด้วยพระที่นั่งศิวิไลภูมิมาน	„ ๓
ว่าด้วยหอพระสมุทวชิรญาณ	„ ๔
สิ่งสำคัญในหอพระสมุทวชิรญาณ	„ ๖
พิพิธภัณฑสถาน	„ ๕
พระที่นั่งพุทธไสยาสน์	„ ๘
สิ่งสำคัญในพระที่นั่งพุทธไสยาสน์	„ ๘
พระที่นั่งอิศราวินิจฉัย	„ ๑๒
สิ่งสำคัญในพระที่นั่งอิศราวินิจฉัย	„ ๑๒
มุขกระสันพระที่นั่งอิศราวินิจฉัยต่อกับพระวิมาน	„ ๑๔
พระวิมาน	„ ๑๔
พระที่นั่งมณฑลไถย	„ ๑๕
พระที่นั่งทักษิณามุข	„ ๑๖
พระที่นั่งบรรพตมุข	„ ๑๖
พระที่นั่งวายุสถานอมเรศวร	„ ๑๗
พระที่นั่งปฤษฎางค์มุข	„ ๑๘

พระที่นั่งอภินิหาร

หน้า ๒๐

พระที่นั่งขนิษฐาภิรมย์

” ๒๐

มณฑลรัตนทวารวดี

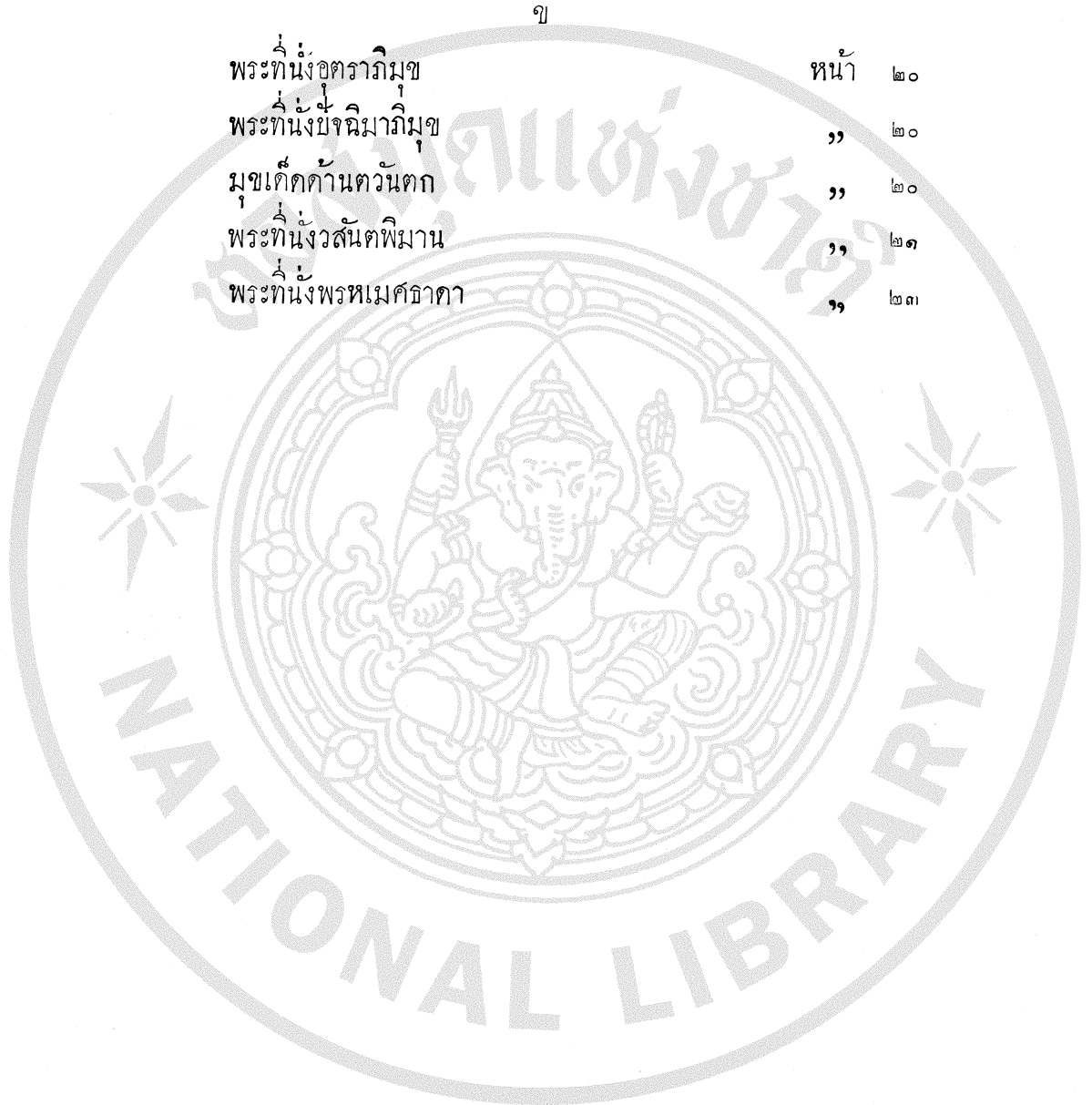
” ๒๐

พระที่นั่งวสันตพิมาน

” ๒๑

พระที่นั่งพรหมเมศธาดา

” ๒๑

อธิบายว่าด้วยหอพระสมุทวชิรญาณ

แล

พิพิธภัณฑสถานสำหรับพระนคร

ว่าด้วยการตั้งพิพิธภัณฑสถาน

การจัดตั้งพิพิธภัณฑสถาน คือรวบรวมสิ่งของต่าง ๆ ที่พงษม
จักรรวบรวมไว้ให้คนดูในสถานที่อันเดียวกัน ดูเหมือนในประเทศสยามนี้
พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจะได้ทรงพระราชดำริห์จัดตั้ง
ขึ้นก่อน ด้วยปรากฏว่าทรงสร้างพระที่นั่งองค์หนึ่งสำหรับเสด็จประทับ
เป็นทรงโหลฐาน แลจัดตั้งของต่าง ๆ ตั้งกล่าวมา ที่ริมพระที่นั่งอมรินท
รวินิจฉัยทางข้างตะวันออก (ตรงที่สร้างพระที่นั่งจักรทิพย์โยธาสถาปัตย์
ชื่อว่า “พระที่นั่งราชฤดี” เมื่อเซอร์ยอนเบาวริงอัศวราชทูตอังกฤษ
เข้ามาทำหนังสือสัญญาทางพระราชไมตรีในปีเถาะ พ.ศ. ๒๓๙๘ ได้
โปรดฯ ให้เฝ้าโปรดเทศพระที่นั่งราชฤดีนั้น ต่อมาเมื่อทรงสร้างพระ
อภิเนาวนิเวศน์ขึ้นข้างหลังพระที่นั่งสุทไธสวรรย์เป็นที่เสด็จประทับ ก็ทรง
สร้างพระที่นั่งนอกองค์หนึ่ง ชื่อว่าพระที่นั่งประพาสพิพิธภัณฑ (อยู่
ตรงที่สร้างพระที่นั่งวิมลเมฆปราสาทเดียวกัน) เป็นที่จัดตั้งของ
ต่าง ๆ เช่นเดียวกัน แลใหญ่กว่าพระที่นั่งราชฤดี แต่พิพิธภัณฑ
สถานสำหรับพระนครนั้น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
โปรดฯ ให้เริ่มจัดตั้งขึ้นณหอคองคอกเตี้ย (คือหอสหทัยสมาคมบัดนี้)
เมื่อจอ พ.ศ. ๒๔๓๗ เรียกว่า “มิวเซียม” พิพิธภัณฑสถานตั้งอยู่

พ.ศ. ๒๓๕๕ ๔/ จนเมื่อกรมพระราชวังบวรวิชัยชาญทิวงคตแล้ว
ประกาศเลิกตำแหน่งกรมพระราชวังบวรสถานมงคล ที่พระราชวังบวร ๖
ว่างอยู่ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ๕ จึงโปรด ๖
ให้ย้ายพิพิธภัณฑสถานมาตั้งในพระที่นั่งพระราชวังบวร ๕ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๐
อาศรัยพระที่นั่งแต่ก่อนข้างหน้าวังจตุตถพิพิธภัณฑสถาน ๕ คือพระที่นั่ง
คิรีโมกขพิมานหลัง ๑ พระที่นั่งพทุธไศวรรย์หลัง ๑ แลพระที่นั่งอิศราว
วินิจฉัยหลัง ๑ ๕ ตลอดเวลา ๓๙ ปี จนถึงรัชกาลปัจจุบันนี้ พระบาท
สมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ๕ มีพระราชประสงค์จะทรงบำรุงพิพิธภัณฑ
สถานให้สมเกียรติยศของประเทศสยาม ๕ จึงโปรด ๖ ให้รวมการ
พิพิธภัณฑสถานเข้ากับหอพระสมุดสำหรับพระนคร แลทรงสถาปนา
กรรมการหอพระสมุดขึ้นเป็นราชบัณฑิตยสภาใน พ.ศ. ๒๔๖๙ แล
พระราชทานที่พระราชมนเทียรสถานตลอดทั้งบริเวณพระราชวังบวร ๕ ให้
จัดเป็นพิพิธภัณฑสถานแลหอพระสมุดสำหรับพระนคร

ว่าด้วยพระราชวังบวร ๖

พระราชวังบวรสถานมงคลที่ตั้งหอพระสมุดวชิรญาณแลพิพิธภัณฑ
สถานอยู่บัดนี้ ๕ เป็นของสมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาสุรสิงหนาท ทรง
สร้างพร้อมกักรัตนโกสินทร์ ๕ เมื่อ พ.ศ. ๒๓๒๕ ๕ เดิมบริเวณวังกว้าง
ใหญ่กว่าเดี๋ยวนี้มาก ๕ เมื่อเลิกตำแหน่งกรมพระราชวังบวร ๖ แล้ว
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ๕ โปรด ๖ ให้ตัดที่บริเวณวัง
ไปใช้ราชการอื่น ๕ คือ บ้านสวนนอกหรือบ่อฆ่าแพ่งบริเวณวังชั้นนอก

ทำทองสนามหลวงแลถนนหน้าพระธาตุ (รอยแนวข้อมกำแพงยังพอ
สังเกตเห็นได้ ในทองสนามหลวง) ด้านใต้แบ่งที่ไปตั้งคลังแสง (ซึ่ง
มีกำแพงใบเสมาอยู่เป็นสำคัญ) ด้านตะวันตกแบ่งที่ตอนหลังวังลงไป
จนริมแม่น้ำสร้างโรงทหาร ด้านเหนือรอกำแพงวังทำสนามแลปลูก
ผักสามหลัง ซึ่งเดิมเป็นสำนักการกระทรวงธรรมการ แลปราบ
ที่ไปทางวัดบวรสถานสุทธาวาสครั้งทำเป็นพระเมรุพินาศ เคียงอยู่น้อย
ในกระทรวงยุติธรรม คงเป็นวังอยู่แต่บริเวณพระราชมนเทียรสถาน
ครั้นถึงรัชกาลที่ ๖ เจ้านายฝ่ายในพระราชวังบวร ฯ เหลืออยู่น้อย
พระองค์ จึงโปรด ฯ ให้ย้ายไปประทับในพระบรมมหาราชวัง พระ
ราชทานที่พระวิมานแลพระราชมนเทียรตอนในให้เป็นโรงทหาร แลให้
ย้ายโรงราชรถมาสร้างขึ้นข้างหน้า ครั้นถึงรัชกาลปัจจุบันนี้ โปรด ฯ ให้
ย้ายทหารไปอยู่ที่วังจันทร์ แลพระราชทานที่ตอนพระราชมนเทียร
สถานทั้งบริเวณให้จัดตั้งหอพระสมุดวชิรญาณแลพิพิธภัณฑ์สถาน

พระที่นั่งศิวโมกชพิมาน

พระที่นั่งศิวโมกชพิมานที่จัดเป็นหอพระสมุดวชิรญาณบัดนี้ เรียก
กันแต่ก่อนอีกนามหนึ่งว่า “พระที่นั่งทรงปืน” ตามชื่อทองพระโรงครั้ง
กรุงศรีอยุธยา สมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาสุรสิงหนาท ทรงสร้าง
พร้อมกับพระราชวังบวร ฯ เดิมเป็นท้องพระโรง แลได้เป็นที่ประดิษฐาน
พระศพสมเด็จพระบวรราชเจ้าพระองค์นั้น ตั้งแต่รัชกาลที่ ๒ มา

เป็นแต่ทำการพระราชพิธีพิเศษต่าง ๆ แลสมเด็จพระบรมราชาเจ้า
มหาศักราชพลเสพย์ ทรงปฏิสังขรณ์ใหม่อีกครั้งหนึ่ง เดิมเป็นพระ
ที่นั่งโถง พังมาทำฝาเมื่อแก้ไขใช้เป็นพิพิธภัณฑสถานใน พ.ศ. ๒๔๓๐

หอพระสมุดวชิรญาณ

หอพระสมุดวชิรญาณนั้น เดิมพระราชโอรสธิดาในพระบาทสมเด็จพระ
จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พร้อมพระหุฎยกันตั้งขึ้นเฉลิมพระเกียรติยศ
สมเด็จพระบรมชนกนาถ เมื่อมะแม พ.ศ. ๒๔๒๖ แต่แรกอาศรัยตั้งที่
ห้องชั้นต่ำมขกระสันพระที่นั่งจักรีมหาปราสาททางตะวันตก แล้วมาตั้ง
ที่ตึกพิมานตรงหน้าพระที่นั่งจักรี เมื่อขลุ่ย พ.ศ. ๒๔๓๐ แล้วย้ายออก
มาตั้งที่ตึกอันเป็นหอสหทัยสมาคมคน เมื่อเบาะ พ.ศ. ๒๔๓๔
หอพระสมุดวชิรญาณเป็นหอสมุดของสโมสรสมาชิกลูกหลานสมัยที่กล่าว
มา รวมเวลา ๒๑ ปี

ครั้นถึงมะโรง พ.ศ. ๒๔๔๗ ในขณะนั้นอภิลักขิตสมัย นับแต่
พระบรมราชสมภพแห่งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมาครบ
๑๐๐ ปี พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระราชประสงค์
จะทรงสถาปนาอนุสาวรีย์เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระบรมชนกนาถให้เป็น
ของถาวรสักอย่างหนึ่ง ทรงพระราชดำริว่า ในประเทศสยาม
นี้ยังไม่มีหอสมุดสำหรับพระนคร จึงทรงชักชวนพระราชภาดาแล
ภคินีให้ทรงอุทิศถวายหอพระสมุดวชิรญาณเป็นหอพระสมุดสำหรับพระ
นคร อยู่ในความบำรุงรักษาของรัฐบาลต่อไป ทุกพระองค์ก็ทรง

พระดำริให้เห็นชอบด้วยพระราชบริหาร จึงโปรด ฯ ให้รวมหอพระสมุด
 วชิรญาณกับหอสมุดมณฑลอยุธยา แลหอสมุดพุทธศาสนสังคหกิจตั้ง
 เป็นหอพระสมุดสำหรับพระนคร โดยประกาศพระบรมราชโองการ
 เมื่อวันที่ ๑๒ ตุลาคม ปีมะเส็ง พ.ศ. ๒๔๔๗ แลทรงพระกรุณาโปรด ฯ
 ให้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จเสด็จดำรงพระยศ
 เป็นสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์เกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงดำรงตำแหน่งเป็นสภานายกเป็นต้นมา
 ถึงรัชกาลที่ ๖ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรด ฯ
 ให้ซ่อมแซมตึก “ถาวรวัตถุ” ซึ่งสร้างค้างอยู่ที่วัดมหาธาตุให้สำเร็จ
 แล้ว พระราชทานให้ใช้เป็นหอพระสมุดสำหรับพระนคร ได้เสด็จ
 พระราชดำเนินไปเปิดเมื่อวันที่ ๖ มกราคม เนื่องในพระราชพิธีเฉลิม
 พระชนมพรรษา ปีมะโรง พ.ศ. ๒๔๕๗
 ครั้นถึงรัชกาลปัจจุบันนี้ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว
 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานหนังสือในห้องพระสมุดส่วน
 พระองค์ของสมเด็จพระบรมเชษฐาธิราช พระบาทสมเด็จพระมงกุฎ
 เกล้าเจ้าอยู่หัว ให้เป็นมรดกแก่หอพระสมุดสำหรับพระนคร และได้เสด็จ
 ไปทอดพระเนตรถึงหอพระสมุด ฯ ทรงพระราชดำริว่าตึกทหน้า
 วัดมหาธาตุนี้ แม้แต่เก็บหนังสือของหอพระสมุดวชิรญาณก็ต้องตั้งค้ำ
 ยัดเยียดอยู่แล้ว จะรวมสมุดพระราชทานใหม่เข้าไว้ด้วยกันกับหนังสือ
 เกิม ที่หาพอไม่ จึงโปรด ฯ ให้จัดหอพระสมุดสำหรับพระนครแยก
 ออกเป็น ๒ หอ หอหนึ่งให้คงเรียกว่า “หอพระสมุดวชิรญาณ”

สำหรับเก็บหนังสือแจกหมายเหตุของเก่า อันเป็นหนังสือเขียนแล
 งานเป็นพน สำหรับราชบัณฑิตแลนักเรียนผู้แสวงหาความรู้จะ
 สอดสวน แลให้เป็นสถานที่จัดการพิมพ์หนังสือของหอพระสมุดฯ ด้วย
 อีกหอหนึ่งให้เรียกว่า “หอพระสมุดวชิราวุธ” เป็นที่เก็บรักษาหนังสือ
 ฉบับพิมพ์ทั้งภาษาไทยแลภาษาต่างประเทศ กับทั้งรูปฉายาลักษณ์แล
 หนังสือพิมพ์ข่าวต่างๆ สำหรับมหาชนจะได้ไปมาอ่านได้ตามประสงค์
 หอพระสมุดวชิราวุธให้จัดตั้งตึกหน่วคัมหาธาตุ ส่วนหอพระสมุด
 วชิรญาณนั้น เพราะหนังสือเก็บรักษาไว้ในตึกลายทองของโบราณ
 เป็นพน แลมีคิลารักษ์ของโบราณอยู่มากด้วยอีกอย่าง ๑ ถ้าจัด
 ตั้งในตึกแบบโบราณย่อมจะสมกัน จึงโปรดฯ ให้ย้ายหอพระสมุด
 วชิรญาณมาตั้งอยู่ณพระที่นั่งศิวิไลย์พินาศด้วยประการฉะนี้
 หอพระสมุดวชิรญาณก็ดี พิพิธภัณฑ์สถานก็ดี ในชั้นนี้พึงย้าย
 แลขยายการที่จัดออกไปใหม่ยังไม่บริบูรณ์ ในหนังสือจะพรรณนาว่า
 ด้วยสิ่งของซึ่งควรดูควรชมรายละเอียดยังไม่สามารถจะทำได้
 เพราะฉนั้นจะกล่าวถึงแต่สิ่งสำคัญแลอธิบายพอเป็นเลาความ

สิ่งสำคัญในหอพระสมุดวชิรญาณ

๑. พระบรมรูปเท่าพระองค์พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
 เขียนสีน้ำมัน ประดิษฐานอยู่ในประธานคันทวันตก เป็นของ
 พระราชโอรสธิดาทรงสร้างแต่เมื่อตั้งหอพระสมุดวชิรญาณ

๒. ไตรศักราชกระตัญญูที่ตั้งอยู่หน้าพระบรมมหาราชวัง เป็น
ของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สำหรับทรงคำนวณเลข
เดิมตั้งอยู่ในพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว พระราชทานมาไว้ ในหอพระสมุด ฯ

ของทั้ง ๒ สิ่งดังกล่าวมาเป็นของประจำอยู่ในหอพระสมุดวชิรญาณ
สืบมาแต่แรกตั้ง นับเวลาจนบัดนี้ได้ ๔๒ ปี

๓. ตู้ลายทองของโบราณ ที่ใช้ใส่หนังสือในหอพระสมุด
วชิรญาณ เป็นฝีมือสร้างแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา มีมาก สร้างใน
สมัยกรุงธนบุรีก็มี ที่สร้างในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์เพียงในรัชกาล
ที่ ๔ ถ้าว่าโดยอายุ มีตั้งแต่ ๒๕๐ ปีลงมาถึง ๖๐ ปีเศษ ตู้เหล่านี้
เดิมสร้างสำหรับใส่คัมภีร์พระไตรปิฎก มีแยกย้ายอยู่ตามวัดทั้งใน
กรุง ฯ แลหัวเมือง เมื่อแรกตั้งหอพระสมุดสำหรับพระนคร ต้องการ
ตู้ใส่หนังสือซึ่งได้เพิ่มเติมมาก กรมการปรึกษากันเห็นว่าตู้ลายทอง
ของโบราณซึ่งมีอยู่ตามพระอาราม มีหนังสือเก็บอยู่ก็มี วางเปล่า
อยู่ก็มาก มักชำรุดและเป็นอันตรายเป็นเสีย ตู้ชนิดนี้เป็นของสร้าง
โดยฝีมืออันประณีต และมีแต่ในประเทศสยามประเทศเดียว สมควร
จะรักษาไว้ให้อยู่ถาวร จึงไปขอกู้ โบราณที่ว่างอยู่ตามพระอารามมา
ใช้ใส่หนังสือในหอพระสมุด ฯ ครั้นพระสงฆ์มาชมหอพระสมุด ฯ
เห็นว่าคาน้ำตั้งรักษาตู้ไว้คงงาม ก็พากันนิยมยินดียอมอนุญาตถวายตู้
โบราณแก่หอพระสมุด ฯ มากขึ้นโดยอันตัยมา เห็นจะกล่าวได้ว่าตู้

โบราณอย่างนี้เป็นผมอดอย่างเอกแลเก่าที่สุด เดิมก็น่าอยู่ในหอ
พระสมุด ฯ แทบทั้งนั้น ถ้าชอบชมผมอดแลแบบอย่างช่างเขียนไทย
แต่โบราณ ก็อาจดูได้แทบทุกใบ

๔. หีบโบราณสำหรับใส่พระไตรปิฎก เดิมก็อยู่ตามพระอาราม
อย่างเดียวกับที่กล่าวมาแล้ว เป็นของสร้างในสมัยกรุงศรีอยุธยา
แทบทั้งนั้น เลี่ยมมรกตไว้ ในหอพระสมุด ฯ แต่ที่ลวดลายงาม

๕. ศิลารึกของโบราณ เก็บรวบรวมมาแต่ที่ต่างๆ ในประเทศ
สยามนี้ ที่จัดตั้งไว้ทางเฉลียงคานเห็นอลวนจารึกภาษาไทยแต่สมัย
พระมหากษัตริย์ราชวงศ์พระร่วงกรุงสุโขทัย มีพระเจ้ารามคำแหง
มหาราชเป็นต้น ตลอดจนมาจนในสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี
ศิลารึกซึ่งเรียบเรียงตั้งไว้ทางเฉลียงคานได้ เป็นจารึกภาษามอญบ้าง
ภาษายาลีบ้าง ภาษาสังสกฤตบ้าง อันเป็นของสร้างไว้แต่ครั้งลาว แล
ครั้งเมื่อพวกขอมเป็นใหญ่อยู่ในประเทศสยามนี้ ตลอดจนมาจนสมัย
กรุงสุโขทัยเป็นราชธานี

๖. ตัวอย่างผ้าลายอย่างต่าง ๆ ซึ่งใส่กรอบกระจกทำลัษแล
ตั้งไว้ ล้วนเป็นของโบราณซึ่งแบบอย่างลวดลายเลิกลุณไปเสียแล้ว
เหลืออยู่แต่ที่เป็นผ้าห่อคัมภีร์พระไตรปิฎกของโบราณ หอพระสมุด ฯ
ได้มา จึงเลือกออกทำเป็นลัษแลไว้เพื่อจะให้เห็นตัวอย่างลวดลายของ
โบราณ

พิพิธภัณฑสถาน

พระที่นั่งพุทไธสวรรย์

พระที่นั่งองค์นี้ สมเด็จพระบรมราชเจ้ามหาสุรสิงหนาท ทรง
สร้างเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปองค์หนึ่ง เมื่อราวปีมะแม พ.ศ. ๒๓๓๘
เมื่อสมเด็จพระบรมราชเจ้าพระองค์นั้นสวรรคตแล้ว เชิญพระพุทธรูปองค์
ลงไปประดิษฐานไว้ในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม พระที่นั่งพุทไธสวรรย์
ใช้เป็นท้องพระโรง และได้ตั้งพระศพสมเด็จพระบรมราชเจ้ามหาเสนา
นรภัย ในรัชกาลที่ ๒ จนถึงรัชกาลที่ ๔ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว จึงโปรดให้เชิญพระพุทธรูปองค์นี้กลับไปประดิษฐานไว้ใน
พระที่นั่งพุทไธสวรรย์อย่างเดิม

สิ่งสำคัญมีอยู่ที่พระที่นั่งองค์นี้ คือ

- ๑ รูปพระนารายณ์ทรงบน อยู่ท่ามกลางพระที่นั่งคชกรรมประเวศ
ข้างตอนหน้า เป็นของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรง
พระราชดำริให้หล่อขึ้น เดิมจะนำไปตั้งที่หน้าตำหนักพระราชวัง
บ้านขุน เมืองเพชรบุรี แต่การสร้างค้างอยู่เมื่อสิ้นรัชกาลที่ ๕
- ๒ ระฆังใหญ่ตั้งไว้บนศาลา ระฆังใบนี้ พระบาทสมเด็จพระ
จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดฯ ให้หล่อขึ้นสำหรับตีโมงที่โรงนาพิกา
ริมประตูเทวาพิทักษ์เมื่อเสด็จประทับอยู่ ณ พระอภิเนาวนิเวศน์

๓ พระพุทธสิหิงค์ พระพุทธรูปอันทรงพระนามพระพุทธสิหิงค์นี้
 เรืองตำนานมีอยู่ว่า เติมพระเจ้ากรุงลังกาองค์ ๑ ทรงสร้างขึ้นไว้เมื่อก่อน
 พ.ศ. ๑๘๐๐ พระเจ้านครศรีธรรมราชไปขอมาถวายสมเด็จพระร่วง (ราม
 คำแหง) พระเจ้ากรุงสุโขทัยฯ ทรงปฏิบัติบูชามาหลายรัชกาล จนสมเด็จพระ
 พระบรมราชาธิราชที่ ๑ กรุงศรีอยุธยาได้เมืองสุโขทัยเป็นเมืองขึ้น จึง
 เชิญพระพุทธสิหิงค์ลงมาไว้ในกรุงศรีอยุธยา พระมเหสีคิคุบายทูลขอ
 ให้พระยาญาติคิคุเป็นบุตรไปไว้ณเมืองกำแพงเพชร พระยามหาพรหม
 เจ้าเมืองเชียงรายนยกกองทัพมาตีเมืองกำแพงเพชร พระยาญาติคิคุ
 ไม่ได้ยอมเป็นไมตรี พระยามหาพรหมจึงขอพระพุทธสิหิงค์ไปไว้เมือง
 เชียงราย ต่อมาพระยามหาพรหมเกิดวิวาทกับพระเจ้าแสนเมืองมาเจ้า
 นครเชียงใหม่ผู้เป็นหลาน พระเจ้าแสนเมืองมายกกองทัพไปตีได้เมือง
 เชียงราย จึงเชิญพระพุทธสิหิงค์ลงมาอยู่กับพระแก้วมรกตด้วยกัน พระ
 พุทธสิหิงค์อยู่มาในเมืองเชียงใหม่จนสมเด็จพระนารายณ์มหาราชเสด็จไป
 ตีเมืองเชียงใหม่ได้ เมื่อปี พ.ศ. ๒๒๐๕ จึงเชิญพระพุทธสิหิงค์
 ลงมากรุงศรีอยุธยา ประดิษฐานไว้ในวัดพระศรีสรรเพชญ์ พระ
 พุทธสิหิงค์อยู่ในกรุงศรีอยุธยาต่อมาตลอด ๓๐๕ ปี จนเสียพระนครแก่
 พม่าข้าศึก สมัยนั้นชาวเชียงใหม่ยังเป็นพวกพม่า จึงเชิญพระ
 พุทธสิหิงค์กลับไปไว้เมืองเชียงใหม่ ครั้นถึงรัชกาลที่ ๑ กรุงรัตนโกสินทร
 ไทยได้เมืองเชียงใหม่กลับมาเป็นของไทย แต่ในสมัยนั้นผู้คนร่อยหรอ
 ไม่พอจะตั้งรักษาเมืองเชียงใหม่ไว้ต่อสู้พม่าได้ ต้องทิ้งเมืองเชียงใหม่

ให้ร่าง คงรักษาแต่เมืองนครลำปาง สมเด็จพระบรมราชเจ้ามหา
สุรสิงหนาท ทรงพระราชดำริเห็นว่า พระพุทธสิหิงค์เคยเป็นพระพุทธรูป
สำคัญในกรุงศรีอยุธยา โดยมีตำนานดังแสดงมา จึงได้ โปรดให้
เชิญลงมากรุงเทพฯ ๑ เมื่อปีเถาะ พ.ศ. ๒๓๓๘

๔ ลายเขียนภาพผนังภายในพระที่นั่งพุทไธสวรรย์ เป็นฝีมือ
เขียนในคราวเมื่อสร้างพระที่นั่งพุทไธสวรรย์ ยังมีได้แก้ไขเปลี่ยนแปลง
คงรักษาไว้ให้ชมฝีมือเขียนครั้งสมัยรัชกาลที่ ๑

๕ พระพุทธรูปยืนมโหรีนแฉ่วอยู่ข้างหลัง ขมบก พระพุทธสิหิงค์
กล่าวกันว่าเป็น พระฉลอง พระองค์เจ้าฟ้ากรมหลวงพิทักษมนตรีองค์ ๑
เจ้าฟ้ากรมขุนอิศราธิราชองค์ ๑ เดิมจะประดิษฐานอยู่ที่ไหนหาปรากฏ
ไม่ พึ่งเชิญมาไว้พระราชวังบวร ๑ เมื่อครั้งพระบาทสมเด็จพระ
ย่นเกล้าเจ้าอยู่หัว

๖ ตู้เขียนลายภาพเรื่องรามเกียรติ์ ๓ ใบ ซึ่งกันเป็นฝาประจน
ห้อง สมเด็จพระบรมราชเจ้ามหาศักดิพลเสพย์ทรงสร้างสำหรับใส่
พระไตรปิฎกเมื่อในรัชกาลที่ ๓ ทรงเลือกช่างเขียนที่ฝีมือดีในสมัยนั้น
มีชื่อปรากฏเจ้ากรมอ่อนคนหนึ่ง กับคนอื่นอีกให้เขียนถวาย

๗ พระพิมพ์ต่าง ๆ รวม ๔ ตู้ เป็นของกรมการหอพระสมุดฯ
รวบรวม มีพระพิมพ์ทุกชนิดตั้งแต่โบราณมา ทั้งพิมพ์สำหรับพิมพ์พระ
นั้นก็มีหลายอย่าง เดิมอยู่ที่หอพระสมุดฯ ย้ายมาไว้ในพิพิธภัณฑ
สถานคราวนี้

พระที่นั่งอิศราวินิจฉัย

ทรงที่สร้างพระที่นั่งองค์นี้ เมื่อในรัชกาลที่ ๑ แลที่ ๒ เป็นชาลาที่
ใฝ่กรมพระราชวังบวร ๆ เสด็จออกมุงเตย เรียกกันว่า “ทิมมawangค์”
เพราะมีทิมล้อมสามด้าน แลทิมนั้นเป็นที่ประชุมราชบัณฑิตแปลหนังสือ
เรื่องมหาวงศ์พงศาวดารลังกา ครั้นถึงรัชกาลที่ ๓ สมเด็จพระบรมราช
เจ้ามหาจักรีบรมราชูปถัมภ์ ทรงสร้างท้องพระโรงเรียกว่าพระที่นั่งอิศรา
วินิจฉัย แลเป็นที่ประชุมฐานพระศัพทกรมพระราชวังบวร ๆ กับทั้ง
พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวแต่เดิมมา เมื่อย้ายพิพิธภัณฑสถาน
มาตั้งในพระราชวังบวร ๆ เติมนิยพระที่นั่งอิศราวินิจฉัยเป็นคลัง พัง
ซ่อมเป็นที่แต่งตั้งของพิพิธภัณฑสถานในคราวนี้

สิ่งสำคัญในพระที่นั่งอิศราวินิจฉัย

๑ ที่เฉลียงหน้ามีรูปศิลาอ่อน ๒ รูป ว่าเป็นรูปนักษัตรเข็นตั้ปอด
รูป ๑ รูปหญิงในพระราชสำนักของพระเจ้าแผ่นดินฝรั่งเศสแต่โบราณ
รูป ๑ รูปศิลา ๒ รูปนี้ เติมนิยอยู่ข้างบันไดประตูกลางข้างหน้าพระ
อุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม จะไต่มาแต่ไหน แลเอามาตั้งไว้ที่นั้น
เมื่อใดหาทราบไม่ แต่ไม่ปรากฏในจดหมายเหตุการปฏิสังขรณ์วัด
พระศรีรัตนศาสดาราม เมื่อรัชกาลที่ ๓ ว่ามีรูปทั้ง ๒ นี้ จึงสันนิษฐาน
ว่า เห็นจะได้มาตั้งที่ในวัดพระศรีรัตนศาสดารามเมื่อในรัชกาลที่ ๔ แล
สันนิษฐานต่อไปว่าจะพบที่ในพระราชวังเมืองลพบุรี แลเป็นของ
บรรณาการครั้งสมเด็จพระนารายณ์

๒ ที่ในพระที่นั่งอิศราวินิจฉัย ทรงทูลสดข่างท่านวันตก มีพระ
 ที่นั่งบุษบกมาลาของเดิมยังคงอยู่องค์ ๑ พระที่นั่งบุษบกมาลาองค์นี้
 เป็นของสมเด็จพระบรมราชเจ้ามหาสุรสิงหนาท ทรงสร้างเมื่อในรัชกาล
 ที่ ๑ ทรงที่ตั้นนี้เป็นมุขเด็จพระวิมานเดิม ส่วนสิ่งของที่จัดตั้งใน
 พิพิธภัณฑสถานตอนพระที่นั่งอิศราวินิจฉัย ล้วนเครื่องสัมฤทธิ์แลโลหะ
 ของโบราณ แลสิ่งของที่ตั้นนั้น คือ

ก ที่ริมเสาในประธานจัดตั้งเทวรูปขนาดใหญ่ เทวรูปเหล่านี้
 เป็นของสร้างที่กรุงสุโขทัย ครึ่งพระร่วงก็มี สร้างครึ่งกรุงศรีอยุธยาก็มี
 เป็นฝีมือช่างไทยทั้งนั้น ไม่มีที่ไหนเหมือน

ข ในตู้กระจกใบย่อม ๆ ตั้งตรงกลางพระที่นั่ง ล้วนเครื่อง
 สัมฤทธิ์โบราณ เป็นฝีมือซ่อมเป็นพื้น

ค ทางเฉลียงตั้งตู้ช่องละ ๒ ใบ ไว้พระพุทธรูป รูปพระโพธิสัตว์
 แลเทวรูปของโบราณอันหล่อด้วยโลหะเรียงตามสมัยโดยลำดับ นับแต่
 เฉลียงทิศใต้ข้างคานหน้าวงประทักษิณไป เป็นของสร้างครึ่งสมัย
 ทวารวดี สมัยศรีวิชัย สมัยลพบุรี สมัยกรุงศรีอยุธยา สมัย
 รัตนโกสินทร แลถึงของที่สร้างมาแต่ต่างประเทศ

ฅ ที่ริมพระที่นั่งบุษบกมาลาข้างใต้ รอยพระพุทธรูปหล่อทอง
 สัมฤทธิ์ ครึ่งกรุงสุโขทัย พระเศียรพระพุทธรูปเมืองกำแพงเพชร
 ตรงกลางรูปโคอศุภราช เดิมอยู่ที่วัดพระพุทธรูป ข้างเหนือพระเศียร
 พระพุทธรูปแสนแลมาแต่เมืองเชียงใหม่

มุขกระสัน

ห้องระหว่างพระที่นั่งอิศราวินิจฉัยกับพระวิมาน จักตั้งเครื่องศิลา
ของโบราณ

๑. คำนสัถยกิจศตวันออกกรุพระคณิศ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระ
จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงไ้มาแต่เมืองสิงห์สำหรับ ประเทศชวา

๒. ทางคันทันใต้ ไว้เครื่องศิลาซึ่งไ้มาแต่อินเดีย แลเครื่องศิลา
สมัยทวารวดี สมัยศรีวิชัย ไ้มาแต่พระปฐมเจดีย์ข้าง เมือง
ไชยาข้าง ทางริมผนังคันทันตอกแลคันทันเหนือตั้งเครื่องศิลามือช่าง
ขอมครึ่งสมัยลพบุรี

๓. เครื่องศิลาของโบราณที่เป็นชิ้นใหญ่ยังจัดตั้งรายตามเฉลียง
พระวิมานตลอดไปโดยรอบ ทางคันทันใต้เครื่องศิลาสมัยทวารวดี สมัย
ศรีวิชัย แลเครื่องศิลาซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรง
ไ้มาแต่ประเทศชวา ทางคันทันเหนือเครื่องศิลามือช่างขอม ไ้มา
แต่เมืองลพบุรีข้าง เมืองนครราชสีมาข้าง นครวัดข้าง ทั้งเครื่อง
ศิลามือช่างไทย ครึ่งกรุงสุโขทัยข้าง ครึ่งกรุงศรีอยุธยาข้าง

พระวิมาน

ตามแบบโบราณถือว่า ที่ประทับของพระราชาควรมีพระราช
มนเทียร ๓ หลัง (สันนิษฐานว่าตำราเดิมเห็นจะหมายความว่า มีวัง
๓ แห่ง) เป็นที่สำหรับประทับในระตูอันหลัง ๑ สำหรับประทับใน

ระกุ่มหลัง ๓ สำหรับประทับในระกุ่มหนาวหลัง ๓ ปราสาทซึ่งสร้าง
๓ องค์ในกรุงศรีอยุธยา แลหมู่พระราชมนเทียรในพระบรมมหาราชวัง
กรุงเทพ ฯ ๓ หมู่ ก็เนื่องมาแต่คำราชทัณฑ์ ลดส่วนลงมาจน
ถึงพระวิมานในหมู่เดียว ก็สร้างเป็น ๓ หลัง เช่นที่สมเด็จพระบวร
ราชเจ้ามหาสุรสิงหนาท ทรงสร้างในพระราชวังบวร ฯ นี้ สำหรับ
ประทับตามระกุ่มกาล หลังใต้เรียกว่า “พระที่นั่งวันดินคพิมาน”
หลังกลางเรียกว่า “พระที่นั่งวายุสถานอมเรศวร” หลังเหนือเรียกว่า
“พระที่นั่งพรหมเมศธาดา” (เดิมเห็นจะชื่ออย่างอื่น) แล้วทรงสร้าง
มุขเชื่อมพระวิมาน ๓ หลัง ต่อกันเป็น ๖ มุข ใช้จักเป็นพิพิธภัณฑ์
สถานในคราวที่พระวิมาน ๓ หลังแลมุขทั้งปวง

พระที่นั่งภูมิขมณเฑียร

ห้องมุขนี้เป็นมุขหน้าจัตวาเครื่องราชยานต่าง ๆ มีสิ่งสำคัญ คือ

๑ พระที่นั่งราเชนทรยาน สำหรับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ทรงในารพระราชพิธีบรมราชาภิเษก

๒ พระที่นั่งพุดตาล สำหรับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรง
เลียบพระนคร แลเสด็จกระบวรพยุหยาตรา

๓ พระราชยาน ทรงเวลาเสด็จกระบวรราชโดยปรกติ

๔ สัปคับข้างพระที่นั่ง แลสัปคับข้างพระประเทียบ

๕ วอสมเด็จพระมหาสมณะ

๖ สัปคับมุกด์ (สันนิษฐานว่า เดิมเห็นจะเป็นของเจ้าอนุ
เวียงจันทน์) ปรากฏว่าเจ้าจันทร์เทพประภาคุณ เจ้าเมืองมุกดาหาร

(เป็นหลานเจ้าอนเวียงจันทน์) ให้เจ้าพระยาภูธราภัย สมุหนายก ใน
รัชกาลที่ ๔ ใช้สำหรับเกียรติยศท่านมาจนตลอดอายุ

พระที่นั่งทักษิณารัษฎ

ในห้องนี้ไว้เครื่องเล่นต่าง ๆ เป็นต้นแต่ โขน หุ่น ละคอน
หนัง เป็นสิ่งสำคัญ คือ

๑ หน้าหุ่นของหลวง เป็นฝีมือช่างที่มีชื่อเสียงสร้างในสมัยครั้ง
รัชกาลที่ ๒ เป็นหุ่น สร้างเพิ่มเติมในรัชกาลที่ ๔ ย่างแต่่น้อย

๒ หุ่นจีน เป็นของกรมพระราชวังบวรวิชัยชาญ ทรงประติมา
จิตทำขึ้น

๓ หัวโขนแลชฎารัตเกล้า ฝีมือเจ้าพระยามหินทรศักดิ์ธำรง จิต
ทำขึ้นมี ๒ ตัว

พระที่นั่งบุรพาภิรมย์

สมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาสุรสิงหนาท เสด็จสวรรคตในห้องนี้
เคยวันจิตเป็นที่ไว้เครื่องดนตรีต่าง ๆ พระที่นั่งบุรพาภิรมย์ กับพระที่นั่ง
ทักษิณารัษฎ ๒ องค์นี้ มียกพนส่งทางบ้านสวนนอก และมียกพน
ตรงมุมทั้ง ๒ ห้องฝึกยกพนขึ้น ด้วยเมื่อสมเด็จพระบวรราชเจ้ามหา
ศักดิ์พลเสพย์เป็นกรมพระราชวังบวร ฯ หาเสด็จขึ้นไปประทับบนพระ
วิมานไม้ ประทับอยู่แต่ที่มุมทั้ง ๒ นี้ ยกพนที่ตรงมุมเป็นห้องสง
ข้าง ๑ ห้องลงยังคนข้าง ๑

พระที่นั่งวายุสถานอมะเรศ

พระวิมานองค์นี้เป็นหลังใหญ่กว่าเพื่อนอยู่กลาง สมเด็จพระบรม
 ราชเจ้ามหาเสนานุรักษ์ เสด็จประทับแลสวรรคตในพระวิมานหลังนี้
 ต่อมา (จะเป็นในรัชกาลที่ ๓ หรือรัชกาลที่ ๔ ไม่ทราบแน่) เป็นที่
 ประทับฐานพระอัฐสมเด็จพระบรมราชเจ้า ฯ อยู่จนเชิญไปไว้ในวิหาร
 พระธาตุ ที่ในวัดพระศรีรัตนศาสดารามเมื่อในรัชกาลที่ ๖ สิ่งสำคัญ
 ของพิพิธภัณฑ์สถานซึ่งประทับฐานไว้ในพระที่นั่งวายุสถานอมะเรศ คือ

๑ พระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พิมพ์
 จำลองจากพระบรมรูปหล่อ ซึ่งประทับฐานไว้ในปราสาทพระเทพนิกร
 บัดนี้ พระบรมรูปองค์นี้จำลองเมืองวรพระบรมศัพพะบาทสมเด็จพระ
 จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ประทับฐานไว้ในขุขกมุขใต้พระมหาปราสาท
 สำหรับราชวรสถูปภรณ์ที่ประดิษฐานพระราชาสกุลสนองพระเดชพระคุณ
 ฐานทรงพระบรมรูป เป็นแท่นของโบราณฝีมือสร้างครึ่งสมัยกรุง
 ศรีอยุธยา ได้มาแต่เมืองไชยา

๒ เก้าอี้โอรน กรมพระราชวังบวรวิชัยชาญ ทรงสร้างขึ้นในชั้น
 แรกใช้ธรรมเนียมยืนเฝ้า เมื่อพระบาท พ.ศ. ๒๔๑๖ มีอยู่ในพระราชวัง
 บวร ฯ ๒ ตัว จะได้ว่าใช้ในการอย่างใดหาทราบไม่

๓ พระแท่นเสด็จออกขุนนางโดยปรกติ ของพระบาทสมเด็จพระ
 ปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว สันนิษฐานว่าแต่เดิมพระแท่นเช่นนี้มีแต่ในพระราชวัง
 หลวง พึ่งสร้างสำหรับพระเกียรติยศพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว
 ในรัชกาลที่ ๔

๔ ช่องผนังสองข้าง ตั้งราชบัลลังก์ประทับเสด็จออกเต็มยศ
 เป็นของสร้างในรัชกาลที่ ๕ องค์ ๑ พระที่นั่งกาญจนาภรณ์ของเก่าสำหรับ
 ทรงช้างพระที่นั่งองค์ ๑

๕ ตรงกลาง พระแท่นเศวตฉัตรสำหรับพระเกียรติยศพระบาท
 สมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว เดิมมีเศวตฉัตร ๗ ชั้น แลตั้งอยู่ที่พระที่นั่ง
 อิศราวนิพนธ์

๖ ตรงช่องผนังสองข้าง ข้างหนึ่งขมบก ๕ ยอดสำหรับตั้งพระอัฐิ
 เป็นของสร้างครั้งรัชกาลที่ ๔ ข้างหนึ่งพระเกาอี้ของพระบาทสมเด็จพระ
 พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกองค์ ๑ ของสมเด็จพระบรมราชเจ้ามหาสุร
 สิงหนาทองค์ ๑ สำหรับเชิญตามเสด็จประพาส (เข้าใจว่าตลอดจนเวลา
 เสด็จการสงครามด้วย)

๗ ขมบก ๓ ยอดเป็นฝั่มเก่าครั้งรัชกาลที่ ๑ หรือรัชกาลที่ ๒
 ยอดมีพรหมพักตร์แลเป็นฉัตรฉกกับขมบกอื่นๆ ขมบกนี้องค์กลางเป็นที่
 ประดิษฐานพระอัฐิสมเด็จพระบรมราชเจ้ามหาสุรสิงหนาท องค์เหนือเป็น
 ที่ประดิษฐานพระอัฐิสมเด็จพระบรมราชเจ้ามหาเสนานุรักษ์ องค์ใต้เป็นที่
 ประดิษฐานพระอัฐิสมเด็จพระบรมราชเจ้ามหาศักดิพลเสพย์ แต่ว่าชั้น

เก็บขบขกนเห็นจะตงอยั้ทพระท่นังพรหมเสศาตา พงย้ายมาไว้พระท่นัง
วายุสถานอมะเรศ ตังพระอัฐิ ๓ พระองค์ตังกล่าวมาเมื่อในรัชกาลที่ ๔
๘ ทรงช่งณนังค่านสกกข้างหลัง ข้างหนอพระแท่นของพระเจ้า
กรุงธนบุรี ใ้มาจากเมืองแกลง ข้างใ้พระแท่นของกรมพระราชวัง
บวรวิชัยชาญ

๙ เครื่องสูงที่ตงรายในพระท่นังวายุสถานอมะเรศ เปนเครื่องสูง
สำหรับพระเกียรติยศกรมพระราชวังบวร ฯ

พระท่นังปริศนฆางคะมิข

ห้องมขหลังพระท่นังวายุสถานอมะเรศ จัดพิพิภณทตสถานส่วน
เครื่องสรวพยทต มสังสำคัญ คือ
๑ ข้างผกเครื่องพระคชาธาร
๒ ในตู้ใหญ่ริมผนังพระท่นังวายุสถานอมะเรศไว้ธงยันต์สำหรับ
นำพล

๓ หุ่นม้าผกเครื่องม้าทรงของพระบาทสมเด็จพระบรมเกล้าเจ้าอยู่หัว
๔ กลองหน้าลงยันต์ ตังไว้ตรงมุมทางค่านเหนือ เปนกลอง
อินทเภาวี่ ของกรมพระราชวังบวร ฯ

๕ กลอง ๓ ใบเถา ตังไว้ทางมุมข้างใ้ เก็บมอยั้ที่หอกลองสำหรับ
พระนคร ทหน้าวัดพระเชตพน มาแต่รัชกาลที่ ๓ ใบใหญ่อยู่ใน
หอกลองชั้นต่นชื่อว่า “ย่าแสงสุริศรี” สำหรับตเวลาพระอาทิตย์
ขึ้นแลพระอาทิตย์ตก (เปนสัญญาให้เข้ตแลเข้ค ประตุมืองตาม
ประเพณีโบราณ) ใบกลางอยู่ในหอกลองชั้นกลาง ชื่อว่า

“อัครคีพินาศ” สำหรับตีเมื่อเกิดเพลิงไหม้ (เป็นสัญญาณเรียกคนให้ไป
ช่วยดับเพลิง) ใบเล็กอยู่ในหอกลองชั้นสูงสุด ชื่อว่า “พินาฏไพรี”
สำหรับตีเมื่อเกิดศึก (เป็นสัญญาณเรียกรพลให้เตรียมรักษาหน้าที่ของ
กันพระนคร)

พระที่นั่งอุดรวิมุก

ในมุกห้องนี้ไว้เครื่องเสื่อผ้าต่าง ๆ มีเสื่อผ้าของโบราณหลายอย่าง

พระที่นั่งปัจฉิมวิมุก

ในมุกห้องนี้ไว้วัตถุต่าง ๆ อันเนื่องด้วยช้างสำคัญ แลเครื่องราช
บรรณาการ แลเครื่องเนืองด้วยตำนานการสร้างรถไฟในประเทศไทย

มุกใต้ตึกในสวน

ที่มุกใต้ตึกนี้ไว้เครื่องไม้จำหลักของโบราณ มีสิ่งสำคัญคือ

๑ ธรรมาสันยอกของโบราณ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวใน
รัชกาลปัจจุบันพระราชทานแก่พิพิธภัณฑ์สถาน

๒ หิวเรือเหรา เกิมเป็นของพระราชวังหลวงลำ ๑ พระราชวังบวร
ลำ ๑ เป็นฝีมือสร้างในรัชกาลที่ ๓

๓ หิวแลท้ายเรือพระที่นั่งรัตนกลิก สร้างครั้งรัชกาลที่ ๓

๔ หิวเรือพระที่นั่งนารายณ์ทรงสุบรรณ เรือลำนี้สร้างในรัชกาล
ที่ ๓ เกิมมีแต่รูปครุฑ ชื่อว่าเรือมงคลสุบรรณ ครั้นถึงรัชกาลที่ ๔

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสร้างรูปพระราชนิพนธ์
เปลี่ยนชื่อเป็นเรือนารายณ์ทรงสุบรรณ

เรือพระที่นั่งตกลงมาในลำเรือไม่หมดแล้ว จึงเก็บแต่ศีรษะมา
รักษาไว้ในพิพิธภัณฑสถาน

พระที่นั่งวระสันตระพิมาน

เป็นพระวิมานหลังใต้ เมื่อทำการขวรวราชาติเอกพระบาทสมเด็จพระ
พระที่นั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จเฉลิมพระราชมนเทียรในพระที่นั่งองค์
(ก่อนมาหรือภายหลังก็เห็นจะเฉลิมพระราชมนเทียรในพระที่นั่งองค์
เหมือนกัน) จัดพิพิธภัณฑสถานไว้ครอบงำหน้ที่ประทับ มีสิ่งสำคัญ คือ

๑ พระแท่นบรรทม ได้มาจากวัดอรุณ ฯ พระแท่นองค์นี้ถอดทอง
เก็บอยู่ที่วัดอรุณ ฯ เก็บอยู่ชนกุฎเจ้าอาวาส แล้วเขาลงมาไว้ที่การเปรียญ
ข้างหลังอยู่ที่ถูกพระข้าง ไม่มีผู้ใดทราบดีว่าได้มาแต่ไหน หรือได้มาแต่
เมื่อไร แลไม่มีใครเคยเห็นคุมตั้งแต่นั้น

สันนิษฐานว่าพระแท่นองค์นี้เห็นจะเป็นพระแท่นของสมเด็จพระศรี
สรีเยนทรบรมราชินี เมื่อเสด็จประทับอยู่ที่พระราชวังเดิม เสด็จสวรรคต
ในรัชกาลที่ ๓ เมื่อขวอก พ.ศ. ๒๓๗๘ เมื่อสวรรคตแล้ว พระบาท
สมเด็จพระที่นั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้เรือพระที่นั่งแทงองค์ที่ประทับ
ไปสร้างถวายเป็นกุฎเจ้าอาวาสวัดโมลีโลก ต่อมาพระบาทสมเด็จพระ
พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสร้างกุฎอีก แลยกเอากุฎพระตำหนักนั้นไป
ปลูกเป็นกุฎเจ้าอาวาสวัดเขมาภิรตาราม อันเป็นวัดของสมเด็จพระศรี
สรีเยนทร ฯ ยังปรากฏอยู่จนทุกวันนี้ พระแท่นองค์นี้ พระบาทสมเด็จพระ

พระยงเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็เห็นจะทรงอุทิศถวายวัตรคุณ ๆ แต่ใหญ่โตเกินกว่าสมณบริภค จึงมีใ้คุมขังอยู่ราว ๘๐ ปี จนตัวไม้ชำรุดแตกหายไปแล้ว

๒ เครื่องโถงด้วยขามลายน้ำทอง ซึ่งเป็นของสร้างขึ้นในรัชกาลที่ ๒ แลเครื่องลายเบญจรงค์ที่มีอย่างแต่ยังมีน้อย

๓ ภาพระทองเหลืองซึ่งทำเป็นเครื่องใช้สอยของไทยแต่โบราณที่รวบรวมไว้ในตู้เหมือนจะดีกว่ากันตามทึไหน ๆ หมก

๔ รูปภาพเรื่องพระราชพงศาวดารซึ่งติดประทับไว้ในพระวิมานองค์ ๑ เป็นของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริห์เลือกเรื่อง แล้วให้เขียนขึ้น แลทรงขอแรงกวักให้รับแต่งโคลงสำหรับติดกรอบรอบรูปเมื่อขุด พ.ศ. ๒๔๓๐ รูปชุดนี้เดิมติดประทับไว้ที่พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยส่วน ๑ (ซึ่งส่งมารักษาไว้ในพิพิธภัณฑสถาน) อีกส่วน ๑ ยังติดประทับอยู่ที่พระที่นั่งวโรภาสพิมาน ณ พระราชวังบางปะอิน

ที่ห้องมุขเชิงบันไดพระที่นั่งวโรภาสพิมานทั้งด้านตะวันออกแลด้านตะวันตก ทั้งตู้เคลือบของโบราณ

๑ ตู้ใหญ่ด้วยสร้างครั้งพระร่วงสุโขทัย

๒ ตู้ขอม ใ้มาจากหัวเมืองทางตะวันออก (ใบ ๑ มีอักษรจารึกว่า เป็นของเจ้าเมืองขอม แปรลกกว่าเพื่อน)

๓ เครื่องถ้วยขามสังกโลก

พระที่นั่งพรหมเมศธาดา

พระวิมานหลังนี้ สันนิษฐานว่าเดิมเห็นจะใช้เป็นหอพระ แล้วเป็นที่ประดิษฐานพระอัฐิสมเด็จพระบรมราชเจ้ามหาสุรสิงหนาท ด้วยไม่ปรากฏในเรื่องพงศาวดารว่าใช้การอื่น มาจนถึงครั้งพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว (เมื่อเชิญพระอัฐิไปไว้พระที่นั่งวายุสถานอมะเรศจึง) ใช้เป็นคลังเก็บของ พิพิธภัณฑสถานจัดตั้งในพระวิมานหลังนี้ เป็นเครื่องประดับพระศาสนาเป็นพน คือ

๑ เครื่องประดับมุกต์ต่าง ๆ

๒ เครื่องงา ในเรื่องงานมีสิ่งสำคัญคือกลองพระสุพรรณบัตร สมเด็จพระสังฆราชอยู่ใต ๑

๓ พัทธศัลดนเครื่อง พัดพระสังข์ต่าง ๆ ยังรวบรวมไม่ได้ครบบริบูรณ์ทุกอย่าง มีสิ่งสำคัญ คือพนักตำมงา เป็นของพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงถือนมอทรงผนวช พัดเล่มนี้เดิมอยู่ที่วัดบวรนิเวศ เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แลสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ ทรงผนวชเป็นสามเณรได้ทรงถือนมทั้ง ๒ พระองค์

มุขเชิงบันไดพระที่นั่งพรหมเมศธาดาด้านตะวันออก ไว้ยานมุกต์ซึ่งพระเจ้าบรมโกษฐ์กรุงศรีอยุธยา ทรงสร้างเป็นยานประตูล้อมรอบพุทธารามคู่ ๑ ยานไม้จำหลัก เดิมเป็นยานประตูทางขึ้นปราสาทพระเทพนิกรในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ๒ คู่

มุขเชิงบันไดทางค้ำวันตก ไว้เครื่องคินเฆของโบราณ
 พิพิธภัณฑสถานสำหรับพระนครซึ่งจัดขยายคราวนี้ เริ่มจัดจะให้
 ได้เปิดทันมงคลสมัยการเฉลิมพระชนมพรรษาในพ.ศ. ๒๔๖๘ การรวบรวม
 รวมสิ่งของแลกระบวรที่จัดยังไม่ครบครันเรียบร้อยบริบูรณ์ทีเดียว อีก
 ประการ ๑ สถานที่ต่าง ๆ ที่ได้มาเป็นพิพิธภัณฑสถานชั่วคราวชำรุดชำมอยู่
 โดยมากเหลือกำลังที่จะซ่อมให้หมดได้ ในคราวนี้ จึงเลือกซ่อมแต่
 ที่จำเป็นและซ่อมแต่พอเป็นการได้ นับว่ายังบกพร่องอยู่เป็นอันมาก ถึง
 กระนั้นหวังว่าท่านทั้งหลายที่ได้มาชมคงจะพอใจแลอนุโมทนาในการที่
 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดพิพิธ
 ภัณฑสถานขึ้นได้ดังนี้.

หอสมุดแห่งชาติ
 ๒ พ.ค. ๒๕๒๒

พิมพ์ที่โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร

ตำบลถนนราชบุรี จังหวัดพระนคร

วันที่ ๑ พฤศจิกายน พระพุทธศักราช ๒๔๖๘